

DE VERSTAANBAARHEID VAN AZIATISCHE NT2-CURSISTEN

MARIEKE GOEDEGEBURE

Logopedist en linguïst, eigenaar NT2Sprak

Stel je voor, je bent een eind in de tachtig en zit in een verzorgingshuis. Elke dag komt een verzorgende bij je langs om je ontbijt en koffie te brengen. Vandaag heeft die kleine vrouw met dat mooie zwarte haar dienst. Ze is een schatje, maar je verstaat haar meestal niet, al durf je dat niet te zeggen. Dus geef je zo goed mogelijk antwoord op vragen die je niet goed hebt verstaan. Vanochtend nog: 'I hebbe onbij voo u?' Je gaf antwoord maar je wist niet eens zeker of het een vraag was... Soms lijkt het alsof ze Chinees tegen je spreekt. Misschien moet je toch nog eens naar je oren laten kijken, je dochter zei laatst ook al dat je gehoor slechter leek te worden. Maar met de rest van de verpleging heb je eigenlijk geen moeite.

Dit voorbeeld is helaas niet helemaal verzonnen. Veel van mijn cursisten zijn werkzaam zijn in de zorg. Een deel van hen heeft een erg sterk accent. Jammer genoeg hebben ze daar tijdens hun NT2-cursus nauwelijks feedback op gehad. En hun omgeving denkt dat het niet meer kan veranderen. Dit heeft tot gevolg dat zij niet kunnen doorgroeien binnen de organisatie of zelfs ontslagen worden omdat ze slecht te verstaan zijn.

Voor de meeste NT2-docenten vormen cursisten die slecht verstaanbaar zijn een extra grote uitdaging in de NT2-les. Veel van deze cursisten komen uit Zuid-Oost Azië. Zij hebben vaak meer moeite met taalbegrip en -productie dan hun klasgenoten. De grote vraag is niet alleen waarom dat zo is, maar vooral hoe we deze groep beter kunnen helpen om verstaanbaarder te leren spreken, zodat deze cursisten daar in hun verdere loopbaan profijt van hebben. In dit artikel probeer ik deze vragen te beantwoorden.

Wat maakt de uitspraak van het Nederlands zo lastig voor ze?

Elk jaar volgen honderden Aziaten een NT2-cursus in Nederland. Veel van hen zijn Chinees, maar er komen ook veel studie-, werk- en liefdesmigranten uit Thailand, Hong Kong, Vietnam, Zuid-Korea, Japan en de Filipijnen. Al deze cursisten hebben hun eigen moedertaal, dialect,

achtergrondkennis en -opleiding. Koningin Maxima zei al eens: dé Nederlander bestaat niet. Dat geldt ook voor Aziaten. Maar er is wel een overeenkomst, en dat is dat niet alleen hun vaderland, maar ook hun moedertaal **mijlenver** van het Nederlands **verwijderd** is.

Van drumstel naar trombone

De uitspraak van een taal kunnen we opdelen in **klemtoon, intonatie** en **klanken**. Je kunt het vergelijken met muziek: de klanken zijn de losse *noten*, de intonatie is de *melodie* en de klemtoon zorgt voor het *ritme*. Elk muziekinstrument heeft zijn eigen kenmerken: bij een drumstel heeft elk onderdeel een eigen klank en je kunt er oneindig veel ritmes op spelen, maar de variatie in de melodie is beperkt.

Een trombone daarentegen heeft veel klank en melodie, maar ritme is bij een trombone niet het eerste waar je aan denkt. Kortom: tussen deze twee instrumenten zit een wereld van verschil.

Stel dat je al goed kunt drummen en nu trombone moet leren bespelen. Dan moet je daar opnieuw veel tijd en energie in steken. Je gehoor, je motoriek, je spiercoördinatie: alles moet getraind worden. De meeste volwassenen met een drukke baan en een gezin zullen niet eens zin hebben om daar nog aan te beginnen. Maar u voelt hem natuurlijk al aankomen: voor een Aziatische cursist in Nederland is dit de keiharde realiteit. Die moet - bij wijze van spreken - van een drumstel naar een trombone. En het liefst zo snel mogelijk!

Tot zover de muziekinstrumenten, terug naar de talen. Ik zet hier de belangrijkste verschillen tussen het Nederlands en de meeste Aziatische talen op een rij:

Klemtoon

De verzorgende zegt: '*I heb be on bij voo u?*' in tegenstelling tot '*Ik heb ont**bijt** voor u.*'

Klemtoon geeft een patroon aan de taal. In het Nederlands variëren we de lengte van de lettergrepen: de lettergreep die de klemtoon krijgt is langer dan onbeklemtoonde lettergrepen. Dat zorgt voor een wisselend ritme.

In veel Aziatische talen is el-ke let-ter-greep e-ven lang. Daardoor klinken Aziatische talen in onze oren erg **staccato**.

Intonatie

Intonatie zorgt voor voorspelbaarheid: je weet wanneer de zin klaar is of wanneer iemand een vraag stelt. De Nederlandse intonatie gaat over de zin heen: stijgend bij een vraag, dalend bij een mededeling en stijgend in het midden bij een héél belangrijk woord: ‘*Nee, ik heb ont^{bijt} voor u.*’ (geen koffie)

Veel Aziatische talen zijn toontalen. In een toontaal heeft elke lettergreep zijn eigen toonhoogte. Als we dat in het Nederlands doen: ‘*! heb be on bij voo^u*’ klinkt dat al gauw als een vraag. Onverwachte variatie in toonhoogte maakt de inhoud voor een Nederlandse luisteraar minder voorspelbaar.

Klanken

Klanken zijn de noten van de taal. En sommige noten zijn moeilijk te kraken. Vaak wordt gedacht dat de kern van het probleem van Aziaten de [r]-klank is. Maar één verkeerde noot maakt de melodie niet onherkenbaar. Als we kijken naar de voorbeeldzin ‘I hebbe onbij voo u?’ missen we veel méér informatie dan alleen de [r] in het woord ‘voor’.

Als je je klankuitspraak wilt verbeteren, moet je losse klanken kunnen onderscheiden. Aziatische talen worden vaak in symbolen of lettergreepschrift geschreven en dus is het voor de cursist moeilijker om woorden in klanken te verdelen. Zo wordt het woord ‘peng’ (vriend) in het Chinees geschreven als 朋, en niet als *p e ng*. Veel Chinezen gebruiken het pin yin. Hierin wordt het Chinees in ‘ons’ Latijns schrift geschreven. Maar ‘onze’ letters worden in veel talen heel anders uitgesproken. Dat begint al bij onze buurtalen, denk aan het Duitse ‘Buch’ [boeg] en het Engelse ‘dangerous’ (gevaarlijk) dat in het Engels wordt uitgesproken als [deen djə rəs] terwijl we op z’n Nederlands [dan gə raus] zouden zeggen.

Een ander belangrijk verschil is dat de **lettergrepen** in de meeste Aziatische talen eenvoudig opgebouwd zijn. Ze bestaan meestal uit een medeklinker, een klinker en (eventueel) een zachte eindmedeklinker. Denk maar aan woorden als **Sam-sung**, **Su-zu-ki** en **Hua-wei**.*

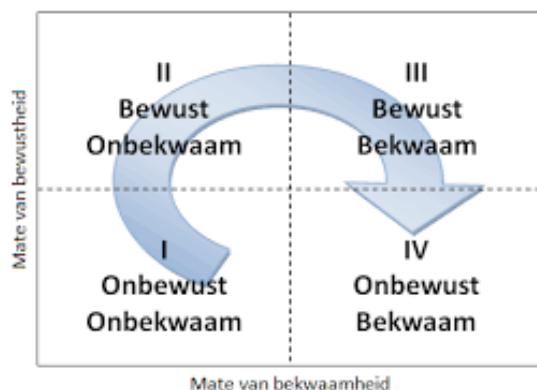
Dit is een groot contrast met onze lettergrepen, die wel 3 beginmedeklinkers, **strak**, **schrijf**, en vier eindmedeklinkers kunnen hebben: **herfst**, **hardst**. Gelukkig hebben we geen lettergrepen met alle zeven medeklinkers tegelijk, maar zes bij elkaar is wel mogelijk, zoals in de woorden **scherpst** en **splitst**. Dit leidt er vaak toe dat Aziaten eindmedeklinkers weglaten en/of stomme e's toevoegen: 'I_x hebbe on_xbij_x voo_x u?'. Zowel het toevoegen van de stomme e als het weglaten van een medeklinker wordt onbewust gedaan om het woord in te passen in het eigen systeem en dus makkelijker uit te spreken.

Hoe kunnen we deze cursisten helpen om verstaanbaarder Nederlands te spreken?

Nu we weten dat het doel is om van een drummer een trombonespeler te maken, is het de vraag wat de beste weg is. Het mag duidelijk zijn dat de cursist heel veel moet oefenen. Maar hoe?

Van onbewust onbekwaam naar onbewust bekwaam

Volgens het leermodel van Maslow ben je als beginner **onbewust** en **onbekwaam** (niveau I, fig. 1). Grofweg wil dit zeggen: je weet niks en je kunt niks. In vier fases word je bewust bekwaam: je weet waar je op moet letten en je kunt het gebruiken.

Figuur 1 Leerfases van Maslow

Als Aziatische cursist weet je in eerste instantie niets over onze taal en heb je zeer waarschijnlijk nog nooit een woord Nederlands gehoord. Begrijpen waar de verschillen liggen, waar je op moet letten en hoe je dat zelf kunt verbeteren is dus heel belangrijk om de taal snel goed te leren.

Bovendien heb je bij het oefenen op de trombone, de oordoppen van het drummen nog in je oren. De docent zegt dat je het niet goed doet, maar waarom niet? Je blaast toch? En je schuift toch in de maat!?

Wat je nodig hebt, is iemand die je erop wijst dat je je oordoppen nog in hebt, die **uitlegt** welke noten er op het papier staan en laat zien en horen hoe een trombone werkt. Pas als je dat weet, kun je zelfstandig gaan oefenen.

Om dit te bereiken geef ik hieronder een stappenplan aan de hand van de uitspraak van de letters *-d*, *-dt* en *-t* aan het eind van een woord, die allemaal als een [t] worden uitgesproken.

Stap 1. Begrijpen

In elke les wordt wel een tekst of dialoog behandeld. Wat de cursist moet begrijpen, is dat de *-t*, *-d* en *-dt* aan het eind van een woord altijd klinken als een [t]. Laat het verschil horen tussen de verkeerde uitspraak van [tijd] (zachte [d]) en [tijt] (normale uitspraak) en leg uit dat de *-t*, *-d* en *-dt* aan het einde van woorden altijd klinken als een [t].

Stap 2. Horen, zien en voelen

Lees een paar zinnen voor en laat de cursisten alle woorden met een *-d*, *-dt* of *-t* op het eind omcirkelen. Zeg de zinnen voor en laat de cursisten nazeggen met aandacht voor de [t]. Laat de cursisten vervolgens de zinnen zelf lezen en zelf letten op de uitspraak van de *-d*, *-dt* en *-t* als [t].

Visualiseren in een tekst helpt vaak enorm, het is voor de cursist erg moeilijk om dit soort processen alleen door te luisteren te ontdekken.

Stap 3. Oefenen

Zo. De cursist is bewust. Nu moet hij **bekwaam** worden in het gebruiken van de juiste uitspraak. Deze fase is frustrerend. Het nieuwe patroon moet worden ingeslepen: je spieren en je hoofd moeten eraan wennen. Daarvoor zijn “kilometers” nodig. Vanwege de tijd die dit kost is het belangrijk dat die kilometers niet alleen in het contact met de docent worden gemaakt, maar dat de cursist ook zelf aan de slag gaat.

Geef Aziatische cursisten, die vrijwel altijd moeite hebben met het uitspreken van de eind-*t*, de opdracht om voortaan altijd *-d*, *-dt* of *-t* in nieuwe woorden en teksten te omcirkelen en apart te oefenen. Zo zullen ze *bewust bekwaam* worden (fase III): ze weten waar ze op moeten letten en

als ze erop letten kunnen ze het ook goed uitvoeren. Voor cursisten die erg veel moeite hebben met bepaalde aspecten is er ook online materiaal, zoals de website bij het boek “Beter Nederlands spreken” of de app “SpreekBeter”.

Stap 4. Toepassen

Gesloten spreekopdrachten, zoals vraag- en antwoordoefeningen zijn een goede overgang naar spontaan spreken. Wijs de cursist voor de oefening op zijn aandachtspunten. Vervolgens moet hij zelf een antwoord formuleren zonder het van papier te lezen:

Heb je even tijd? > *Ja ik heb even tijd.*

Vind je dat goed? > *Ja ik vind het goed.*

Natuurlijk houdt het niet op bij stap 4. Dit stappenplan is een cirkel die steeds opnieuw begint en waarin de cursist steeds meer zelf de regie kan nemen.

Checklist

Als NT2-docent help je iedere beginnende cursist door uitleg te geven over de Nederlandse klanken, klanktekenkoppeling, klemtoon en intonatie. Zo geef je handvatten die niet alleen handig zijn voor de verstaanbaarheid maar ook onmisbaar voor de luistervaardigheid. Een checklist:

Klemtoon

- elk woord bestaat uit een of meer **lettergrepen**
- elke lettergreep heeft één klinkerklank: *herfst, be zoek*
- de lettergreep met **klemtoon** is iets langer dan de andere lettergrepen in het woord (die zijn kort). Bijvoorbeeld *bezoek*: • —
- de plaats van de klemtoon staat in het **woordenboek** bij elk woord aangegeven

Intonatie

- de toon gaat bij een vraag aan het eind van een zin omhoog
- de toon gaat bij een antwoord aan het eind van de zin omlaag
- als we extra informatie willen geven verhogen we de toon van een specifiek woord in de zin: Ik ga ^morgen naar de supermarkt. (niet vandaag)

Klanken

- alle harde eindmedeklinkers ([p], [t], [k]) moeten worden uitgesproken
- *ng* aan het eind van een lettergreep klinkt als [ng], niet als [n]-[g]
- een *-t*, *-d* en *-dt* aan het eind van een lettergreep klinken als [t]
- een *-b* aan het eind van een lettergreep klinkt als [p]
- één klinker in een open lettergreep klinkt 'lang': *ma~~k~~en* > [maa kən]
- bij een lange klinker maak je je mond breed, bij een korte klinker hou je je mond slap
- bij een tweeklank [ui], [au], [ei] doe je je mond eerst open en dan dicht
- de 'e' zonder klemtoon is de stomme e [ə], die klinkt als een [u] van bus

Natuurlijk heeft het weinig zin om deze lijst in één les volledig door te nemen. Kies een of twee punten voor een aantal lessen.

Het is daarnaast ook handig om per cursist bij te houden waar hij moeite mee heeft op het gebied van klemtoon, intonatie en/of klanken.

Tot slot

Als je denkt dat het doorwerken van de checklist hierboven zorgt voor accentloos sprekende cursisten, dan moet ik je teleurstellen. Hoe meer verschil met de moedertaal, hoe meer tijd en energie het kost om de uitspraak volledig onder de knie te krijgen. Bovendien is elke cursist anders: de een is taalgevoelig, de ander studeert hard en de volgende heeft heel andere dingen aan zijn hoofd.

Maar je kunt de cursist wel bewust maken van zijn aandachtspunten en hoe hij die kan verbeteren. Daar is hij de rest van zijn leven bij gebaat. Want hoewel een drumstel tussen al die trombones best een verfrissend geluid is, geeft het toch problemen op het moment dat er met collega's samengewerkt moet worden. Of als het ontbijt in het verzorgingshuis bij de bewoners moet worden aangekondigd...

Literatuur

Thio, K en Verboog, M (1999). *Verstaanbaar spreken*. Uitgeverij Coutinho.

Gathier, M en Goedegebure M (2016). *Beter Nederlands spreken*. Uitgeverij Coutinho.

Verboog M. en Adèr, L. (2015). *Spreekbeter app*. Boom 2015

Oostendorp van M. (2013). 'Machinegeweertalen en morsetalen'. In: *Onze Taal 2013-11*

Goedegebure, M (2012). 'De relatie tussen luistervaardigheid en de uitspraak van een

tweede taal' *Levende talen magazine 2012-2.*

Goedegebure, M. (2012) 'Hoe lang is een lettergreep?' *Logopedie en foniatie 2012-3*

Goedegebure, M. (2000). *Is uitspraakonderwijs productief? De rol van auditieve perceptie binnen het uitspraakonderwijs.* Doctoraalscriptie. Amsterdam: VU.